

Turinys

Sveiki atėję! 7

1

Vidinio peizažo medžiotojai 13

Leonidas Donskis 14

Urtė Neniškytė 38

Valentinas Masalskis 58

2

Tolimųjų peizažų burtininkai 81

Saulius Tomas Kondrotas 82

Dalia Ibelhauptaitė 104

Ruslana 124

Birutė Galdikas 146

3

Įkvepiančio peizažo kūrėjai 169

Rūta Meilutytė 170

Justė Arlauskaitė-Jazzu 188

Irena Veisaitė 210

Namuose po pasivaikščiojimų 231

Sveiki atėję!

Man regis, pasaulis geriausiai pažįstamas einant pėsčiomis.

Pėsčiajam peizažas juda lėtai ir aplinkos įvykių ritmas sutampa su mūsų kvėpavimu. Objektai atsiranda palengva ir pagal visus dramos dėsnius. Iš pradžių šmėkšteli tolima užuomina ir ji akimirksniu sukuria intrigą: kas ten? Visai kaip kine arba romanuose, kur herojui reikia pirmojo postūmio viską keisti. Užtenka prisiminti Marcelį Proustą ir jo Kombrė bokštus... Toliau būna virtinė didelių ir mažų nutikimų pakeliui, apie juos yra kalbėjęs Aristotelis ir pavadinęs peripetijomis... Na ir galiausiai neišvengiamai patiriame kulminaciją, kai objektas stoja prieš mus visu savo dydžiu, žalum, ilgiu, grožiu, platumu, triukšmingumu ar neaprepiamybe, – mes atėjome.

Užbėgdamas už akių galiu pasakyti, kad „Pasivaikščiojimų“ laidoje būtent pokalbio ir dviejų žmonių judėjimo erdvėje dramaturgija man yra pats įdomiausias dalykas...

Pasivaikščiojimas kaip pasakojimas. Kaip mažas romanas.

Ir juk ne veltui daugybėje kalbų sveikinamasi sakant „sveiki atėję“. Germaniškieji „welcome“, pietų slavų „dobrodošli“, romaniškieji „bienvenu“... net suomiškajame „tervetuloo“ yra žodis „eiti“. At-eiti pėsčiomis... Viskas iš tų laikų, kai kelionės būdavo ilgos ir pilnos nuotykių. Apie juos atėjusieji tikrai norėdavo papasakoti.

Automobilių ir lėktuvų laikais mes dažniau keičiame „ateiti“ į „atvykti“, tačiau visada suklūstame, jeigu draugai netikėtai pasako, kad šį vakarą nutarė pas mus į svečius ne atvažiuoti autobusu ar taksi, o ateiti pėsti.

Apskritai, ar pastebėjote, kad lig šiol tebejaučiame tam tikrą pagarbą žmogui, pasiryžusiam eiti pėsčiomis?

O kur dar taip išpopuliarėję pastaraisiais dešimtmečiais įvairiausi „camino“? Esu tikras, kad ne vien religinis impulsas veda ten tūkstančius žmonių. Ne vien pamažu pagal visus dramos dėsnius artėjantys Varnių ar Santiago de Kompostelos bokštai traukia prie savęs piligrimus... Kelias. Pats kelias, lėtas mūsų kūno ir minčių judėjimas keliu jau savaime, man regis, gali tapti ir neretam tampa religine patirtimi.

Gera pagalvojus, kiekvienas peizažas yra šventas...

Ir gal kartais bokštus ar dangoraižius žmonės stato dar ir tam, kad visada turėtų kur link eiti...

Peizažas dar ir siūlosi būti pažintas. Paverstas savu. Man taip nutiko su mano miestu. Kažkada supratau, kad būtų gerai jį pereiti pėsčiomis. Nuo vieno galo iki kito. Kiek truks? Ką pamatysiu pakeliui? Ar labai vargins? Buvo smalsu žinoti. Pasivadinau jaunesniąją dukterį, ir vieną pavasario rytą ryžomės. Net ne ryžomės. Tiesiog sutarėme eiti ir perėjome lengviau nei tikėjomės. Kodėl? Nes mūsų miestas nėra didelis, o pakeliui visą laiką turėjome apie ką pasikalbėti! Paskui net pakartojome visa tai su dukros bendraklasiais, susikurdami dar

daugiau pasakojimų. Paskui girdėjau, kad ir kiti žmonės ėmė taip daryti, ir šiandien jau yra daug galinčių pasakyti: „Perėjau savo miestą skersai išilgai.“

Beje, kalbant apie savus miestus ar miestelius, mes juos visada matome labai subjektyviai. Peizažui, su kuriuo gyvenimiškai susitikote, suteiki visokių magiškų galių, nesuprantamų atvykėliui. Tavo miestas ar miestelis yra tavo nuosavas geografinis kūrinys, kur vienas tiltas atrodo ilgesnis už kitą, nors tikrovėje yra atvirkščiai, vaikystės aikštė atrodo didžiulė tik tau, o štai šių gražių laiptų instinktyviai vengsi, nes tave ten nuskriaudė... Dėl to stengiuosi, kad „Pasivaikščiavimo“ laidoje miestai ir miesteliai taip pat būtina taptų savotiškais veikėjais ir jau treči metai laidos titruose nurodomi miestai ir net konkrečią gatvę, kur einame pasivaikščioti. Kelias ir peizažas visada turi įtakos pokalbiui, dėl to į šią knygą sumanėme įtraukti ir publikuojamų pokalbių maršrutus.

Oras irgi svarbu. Lietus, saulė, vėjas užbaigia scenografiją ir tik su jais „Pasivaikščiavimai“ tampa tikru judančiu piešiniu. Dėl to visai neseniai sugalvojome laidoje nurodyti dar ir oro temperatūrą, kokia buvo pasivaikščiavimo metu, mat reikia gi kaip nors pateisinti raudoną nuo šalčio nosį arba entuziazmo stoką beprotiškai kaitrią dieną... Kąkad svajoju sukurti tokią „Pasivaikščiavimo“ laidą, kurią filmuojant ant mūsų su pašnekovu piltųsi liūtis. Kartą taip ir atsitiko, tačiau šis pokalbis į knygą nepateko, nes jį reikia žiūrėti, o ne tik skaityti.

Kokie pokalbiai ir dėl ko pateko į knygą? Visada sunkus klausimas. Juolab, kad ši „Pasivaikščiojimų“ knyga jau antroji, o pati televizijos laida gyvuoja daugiau kaip dešimt metų. Galėčiau sakyti, kad kaip tik lietus, saulė ir vėjas turėjo mūsų pasirinkimams įtakos. Sakau „mūsų“, nes ši knyga yra daugelio žmonių darbo rezultatas. „Pasivaikščiojimai“ kaip televizijos laida jau savaime yra bendras darbas. Pirmiausia – pašnekovo. Atkreipkite, progai pasitaikius, dėmesį į galinius laidos titrus – ten nuo pačios pirmos laidos visuomet tarp kūrėjų pirmasis minimas pašnekovas, nes be jos / jo sutikimo kalbėti, be dosnumo dalintis, be kantrybės ir pasitikėjimo laidos nebūtų. Toliau jau mano kaip žurnalisto ir laidos režisieriaus darbas. Tada operatorių kūryba, jų gebėjimas iliustruoti pokalbį vaizdu, paskui laidos montuotojo pastabumas kuriant įspūdį, kad pokalbis liete liejosi, o ne buvo iškarpytas ir vėl susiūtas kaip kostiumas. O galiausiai – šios knygos leidėjai ir redaktorės, kurie kantriai surašė, suredagavo visus pokalbius ir dar kantriau laukė, kol rasiu laiko viską peržiūrėti, parašyti štai šias eilutes ir visą jų darbą apversti aukštyn kojomis, nes tokia režisieriaus teisė, ambicija ir galiausiai atsakomybė...

Tačiau grįžkime prie saulės, lietaus ir vėjo.

Ieškojau pokalbių, kurie būtų gerai skaitomi akimis. Tai nereiškia, kad juos neįdomu žiūrėti „gyvai“, oi ne. Ir juolab nereiškia, kad kiti dešimtys pokalbių buvo ne tokie įdomūs. Tiesiog yra pokalbių, kurie gerai veikia ir be peizažo, tiksliau, yra pajėgūs sukurti peizažus skaitytojo galvoje.

Tad štai, mieli skaitytojai, – sveiki atėję.

Beje, esu visiškai tikras, kad skaitymas yra lyg ėjimas pėsčiomis. Skaitymas visada bus lėtas procesas. Kartais, tiesa, pertraukiamas. Kartais – su gudravimais ir peršokimu. Tačiau vis tiek lėtas. Ir neretai dar toks skaitymas būna veikiamas saulės, lietaus ar vėjo. Už lango – jeigu žiema ar ruduo. Plaukuose ar odoje – jeigu vasara. Prie ežero, balkone, pajūry ar kitame jūsų, mieli skaitytojai, asmeninės, privačios geografijos pamėgtame taške.

Labai džiaugiuosi, kad ši knyga jūsų rankose.

Neskubėkite, jei galite. Grožis yra kelionėje.

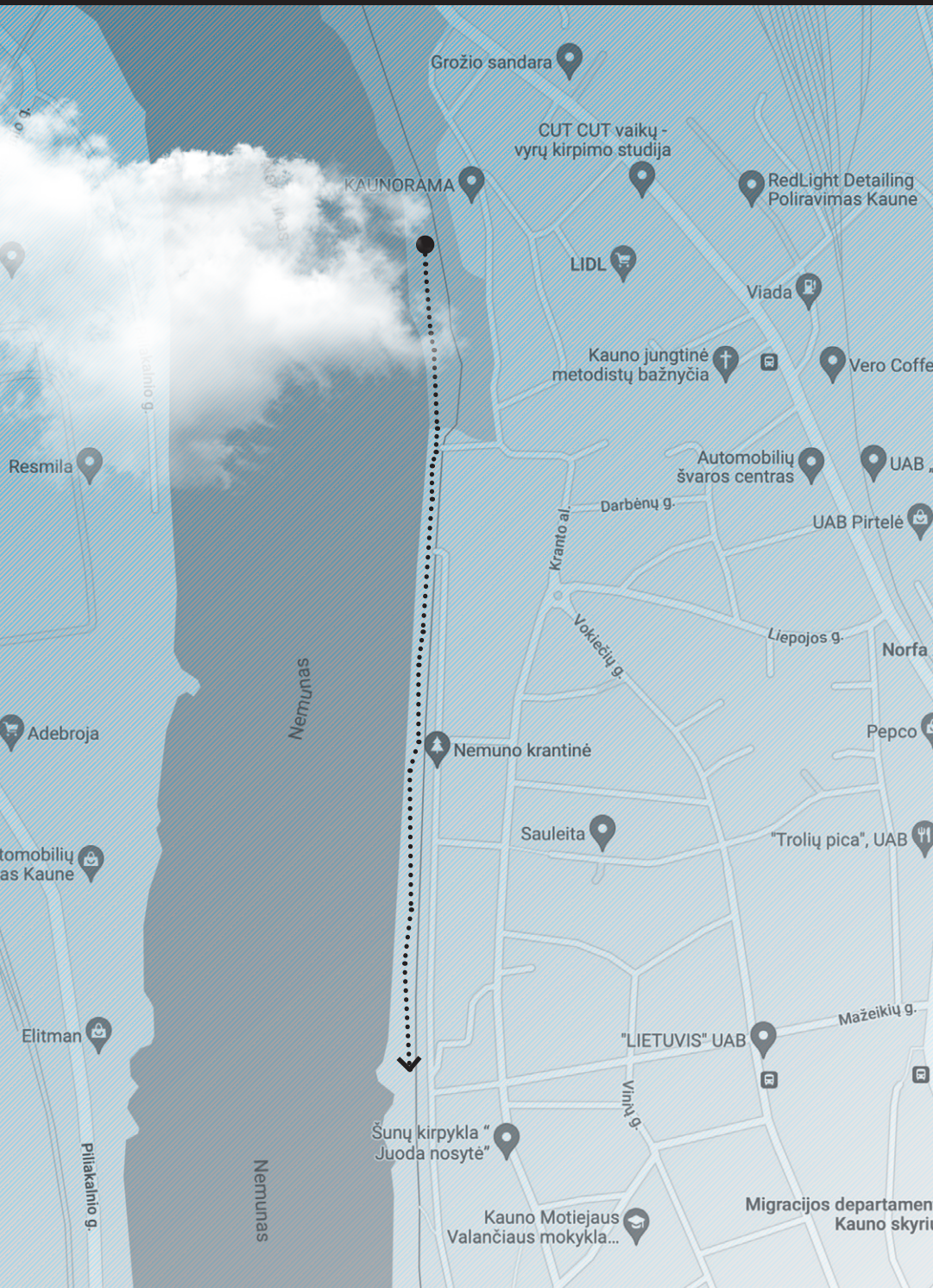
Rytis Zemkauskas

Leonidas Donskis

Grožio sandara

CUT CUT vaikų - vyrų kirpimo studija

KAUNORAMA

RedLight Detailing Poliravimas Kaune

LIDL

Viada

Kauno jungtinė metodistų bažnyčia

Vero Coffe

Resmila

Automobilių švaros centras

UAB

UAB Pirtelė

Nemunas

Kramto al.

Darbėnų g.

Liejpos g.

Norfa

Adebroja

Pepco

Nemuno krantinė

Sauleita

"Trolių pica", UAB

Automobilių as Kaune

Elitman

"LIETUVIS" UAB

Mazeikių g.

Piliakalnio g.

Nemunas

Šunų kirpykla "Juoda nosytė"

Vilnių g.

Kauno Motiejaus Valančiaus mokykla...

Migracijos departamen Kauno skyri

Kaunas, 2014-ieji. Leonidas tą akimirką dar Europos Parlamento narys, jo kadencija tuoj baigsis. Mes einame Nemuno krantine, šilta vasaros diena, Leonidas ką tik įsikūrė visai netoliese – moderniais butais paverstose senose Šančių kareivinėse. Jis dar suspės ten virš savo durų pritvirtinti Suomijos garbės konsulo lentelę, spės padėstyti dviejuose universitetuose ir pagelbės Kauno komandai laimėti Europos kultūros sostinės titulą... Gyventi jam lieka dveji metai. Kai kalbamės, niekas to nežino ir neįtaria.

Esame seni pažįstami, tačiau tą kartą dar sakome vienas kitam „jūs“. Keista, bet tikrais bičiuliais su Leonidu tapome tik paskutiniais jo gyvenimo metais ir kaip tik po šios laidos filmavimo sutarėme sakyti vienas kitam „tu“. Ir retkarčiais susitikti pasikalbėti prie taurės vyno...

Viena paguoda, kad tuo laiku Leonidą kalbinau ne tik „Pasivaikščiojimuose“, bet ir kitose savo laidose, tokiose kaip „Vakarų efektas“, „Alchemija“. Ir visada tie pokalbiai trukdavo ilgiau, negu reikia laidai, – susitikdavome „penkių minučių komentarui“, o pavirsdavo į valandos svarstymą apie valstybę, kultūrą, universitetą. Suprasdami, kad visko neapreprsime, sakydavome: „Kitą kartą tęsime...“

Savotiškai simboliškas ir šio pasivaikščiojimo maršrutas. Kaunas, Žemieji Šančiai, visą laiką tik tiesiai, niekur neišsukant iš kelio. Vienoje pusėje mums buvo miestas, kitoje – Nemunas. Ėjome prieš srovę.

Labą dieną, Leonidai!

Labą dieną, Ryti.

Džiaugiuosi Jus matydamas. Ačiū, kad sutikote išeiti su manimi pasivaikščioti. Einam?

Puiku.

Mes panašų ilgą pašnekėsį su Jumis turėjome žinote kada?

Prieš šešiolika metų Stokholme.

Taip, taip!

Buvo tokia laida „Lankos“. Kalbėjomės Stortorget – vienoje iš senamiesčio aikščių...

Labai gražioje vietoje, taip.

Aš peržiūrėjau tą vaizdo įrašą ir nustebau, kad šiandien, ruošdamasis pokalbiui, rašau vos ne panašius klausimus.

Dieve, kaip įdomu!

Kaip manote, ką tai reiškia?

Tai reiškia, kad yra įdomių dalykų. kažkas labai keičiasi, o kažkas vis dėlto yra kaip senos nuotraukos, visada jos kuo nors aktualios. Aktualios tuo, kad, viena vertus, žmonės buvo kitokie, veidai galbūt kitokie, kita vertus, yra kažkas, kas tau primena, kad ir tada, ir tuo metu žmonės lygiai taip pat liūdėjo, džiaugėsi ir susimąstydavo. Kitaip tariant, yra kažkas, kas žaviai ir nuostabiai nesikeičia. Yra ta nesikeičiamumo matrica mūsų gyvenime.

O kuo žmogus Jums įdomiausias?

Įdomus jo smalsumas, intelektualinė didybė. Sugebėjimas su humoru, su juoku atsisveikinti su savo klaidom, jas pripažinti, sugebėti

intis ko nors naujo, sugebėti būti ištikimam draugams, mylimiesiems. Bet kartu būti visiškai atviram knygoms, pažintims, idėjoms.

Ar daug gyvenime padarėte kvailysčių?

O taip, neabejotinai. Aš dariau kvailystes ir ilgą laiką jas dar apipindavau romantiškom interpretacijom. Ir tikėdavau, kad tos kvailystės yra padarytos būtinai per kitus, dėl kitų kaltės. Aš manydavau, kad mano kvailystės neišvengiama ginties situacija. O šiandien į viską pasižiūrėjęs aiškiai matau, kad tai buvo mano autentiškos kvailystės, nes reikėjo ne taip rimtai save traktuoti, reikėjo gerokai žaismingiau žvelgti į save ir į situacijas. Laimei, mano kvailystės niekada nekenkė žmonėms. Jos buvo labiau susijusios su pasipūtimu ir neadekvačiu požiūriu į save. Ir su manymu, kad mano problemos yra pačios svarbiausios. Laimei, jos nekenkė žmonėms, gėdytis tarsi nėra ko, bet humoro iš viso to kyla daug.

Dėl kokių per tuos dvidešimt metų įvykusių įvykių, sprendimų ar poelgių labiausiai gailitės?

Sunku pasakyti. Kaip Arsenijaus Tarkovskio eilėraštyje, parašytame Druskininkuose. Jis skamba jo sūnaus Andrejaus Tarkovskio filme „Stalkeris“:

*Жизнь брала под крыло,
Берегла и спасала,
Мне и вправду везло.
Только этого мало.¹*

¹ *Metai barė piktai, / Bet ir saugojo, nešė. / Ar man sekėsi? Taip. / Tiktai šito per maža. (Vertė D. Kajokas.)*

Globojo likimas. Ir tikrai aš negaliu varyti Dievo į medį. Mane likimas globojo, ir per tuos dvidešimt metų nebuvo nieko tokio, kas būtų labai liūdna. Vienas dalykas buvo skaudus – man teko ilgai gyventi užsienyje, ir aš supratau, kad vienu metu dėl mano nenoro eiti į kompromisus netekau stabilumo, netekau kūrybinio darbo savo šalyje ir Tėvynės. Tą buvau praradęs, gyvenau užsienyje. Kita vertus, aš sustiprėjau. Gyvenimas svetur mane užgrūdino. Ir grįžimas į Lietuvą vėliau buvo grįžimas suaugusio žmogaus, pasirengusio kritiškai peržiūrėti savo praeities žingsnius. Bet tie dvidešimt metų, manau, buvo nuostabi gyvenimo mokykla.

Lietuva pasikeitė į gera, man atrodo, Lietuva tapo visaverte, normalia europietiška šalimi. O prieš dvidešimt metų mums atrodė viskas trupučiu, nenusakoma – kažkoks istorinis žaidimas, ir dievai žino, kuo baigsis. O dabar mes matome – Lietuvoje viskas gerai. Lietuva yra brandi europietiška valstybė. Jeigu tokios perturbacijos, kurios vyks ta šiuo metu Ukrainoje², būtų vykusios prieš dvidešimt metų, mums būtų atrodę, kad tai jau galo pradžia, kad tai visai blogai. O šiandien mes reaguojame kaip normali europietiška valstybė. Taip, yra nemalonu, bet esame visuose aljansuose.

Ir gal tai pradžios galas?

Gal tai yra pradžios galas. Manyčiau, kad tie dvidešimt metų mums padovanojo daug išminties, daug brandos, daug įvairiausių dalykų. Kita vertus, jie mums leido susivokti kaip kartai – kas įvyko. Mes pradėjome eiti Nepriklausomybės link, buvome visai jauni žmonės. Pamenate ir mane dar pakankamai jauną tada, Stokholme, gražiajame skverelyje, kuriame kalbėjomės. O dabar...

² 2014 m. Rusija aneksavo Krymo pusiasalį ir, remdama prorusiškus separatistus, pradėjo karinę agresiją Ukrainos rytuose.

Tarp kitko, tada Jūs buvote labiau profesoriškas, buvote apkūnesnis.

Manęs buvo daugiau. Ir aš buvau šventai įsitikinęs, kad manęs turi būti daugiau. O dabar esu šventai įsitikinęs, kad manęs turi būti mažiau. Ir kuo manęs mažiau, tuo geriau. Jei kalbėsime visai rimtai, man teks pasakyti, kad šitas laikotarpis iš tikrųjų buvo nuostabus. Jeigu galima įsivaizduoti gyvenimo laiką, kuris tau padovanojo daug karčios ir linksmos patirties, iš kurio gimsta autentiškos knygos, autentiški puslapiai, šitie dvidešimt metų tokie ir buvo. Aš šitą laikotarpį myliu, branginu ir didžiuojuosi, kad galėjau jį nugyventi.

Galite pasakyti, kad Jums pasisėkė?

Žinoma, neišvengiau tam tikrų nusivylimų tiek pats, tiek, esu įsitikinęs, ir kas nors kitas nusivylė tam tikrais mano žingsniais. To išvengti buvo neįmanoma, gyvenimas buvo per intensyvus. Bet aš manau, kad pasisėkė, nes man nereikėjo daryti dalykų, kurie man atrodo pavojingi gyvenime. Man nereikėjo spręsti dilemų, kai tenka rinktis tarp draugų ir sąžinės, tarp karjeros ir mylimų žmonių. Man neteko atsidurti situacijose, kuriose būčiau išdavęs mokytojus ar mokinius. Šia prasme viskas gerai. Visa kita buvo jos didenybė Kaita, kurios mums istorija nepašyktėjo.

Kai mudu kalbamės, Jūs formaliai dar esate Europos Parlamento narys, bet kadencija jau baigiasi. Aš kaip tik gavau paskutinį Jūsų naujienlaiškį su nuveiktų darbų ataskaita. Kokia didžiausia pamoka, kurią gavote Europos Parlamente?

Didžiausia pamoka yra ta, kad iš tikrųjų aš supratau, kokia yra europinė politika. Ir kad daug kas kartojasi.

Nusivylėte ar, priešingai, įgavote optimizmo?

Turiu pasakyti, kad, kalbant apie žmones, įgavau daugiau optimizmo, o, kalbant apie institucijas, – daugiau nusivylimo. Nusivyliau institucijomis. Bet žmonių mačiau nuostabių. Tai rusų, kinų

disidentai, tibetiečiai, ginantys savo orumą ir laisvę. Tai nuostabūs žmonės, kurie akimirkai susivienija dėl žmonių laisvės gynimo.

Europos Parlamente Jūsų pasirinkta pagrindinė veiklos kryptis – žmogaus teisių gynimas.

Jau anksčiau pažinojau rusų disidentus: Sergejų Kovaliova³, Leonidą Volkovą⁴, Jurijų Afanasjevą⁵, Andrejų Tarkovskį⁶. Tai yra mano bičiuliai. Mano bičiulystė su rusų disidentais man suteikė daug stipresnį pojūtį to, kas vyksta Rusijoje.

Lygiai taip pat man buvo lengva suprasti kinus. Man kinai sakė: „Kaip jūs viską greitai atpažįstate!“ Tai kad aš esu Brežnevo⁷ eros vaikas. Taip, manyje slypi vakarietis, kuris gerai kalba angliškai, moka dar porą užsienio kalbų. Bet supraskite teisingai – aš esu Brežnevo eros vaikas. Kaip aš galiu nesuprasti jūsų Komunistų partijos, kuri, nors ir kaip modernėtų, įtrauktų kapitalizmo elementų, – yra komunistinė ir neleidžia normalios pliuralistinės politikos, smaugia žmones. Jie juokaudavo, kad egzistuoja nelaisvę patyrusių žmonių solidarumas.

- 3 Sergejus Kovaliovas (1930–2021) – disidentas ir politinis kalinys, žmogaus teisių aktyvistas, politikas. Aktyviai dalyvavo publikuojant periodinius leidinius, tokius kaip „Dabartinių įvykių kronika“ ir „Katalikų Bažnyčios kronika“ Lietuvoje. 1974 m. buvo teisiamas Vilniuje.
- 4 Leonidas Volkovas (g. 1980) – Lietuvoje dirbantis artimas Rusijos opozicijos aktyvisto A. Navalno bendražygis.
- 5 Jurijus Afanasjevas (1934–2015) – rusų istorikas, politikas, dešimtojo dešimtmečio pradžioje vienas iš judėjimo „Demokratinė Rusija“ lyderių; per 1991 m. sausio įvykius rėmė Lietuvą.
- 6 Andrejus Tarkovskis (1932–1986) – garsus rusų kino režisierius.
- 7 L. Donskio karta užaugo televizoriaus ekranuose ir laikraščiuose nuolat šmėžuojant L. Brežnevui (1906–1982), faktiniam Sovietų Sąjungos vadovui iki pat 1982 m. Jis buvo SSKP CK sekretorius.

Darbas žmonių teisės srityje man buvo be galo svarbus (man tikrai pasisekė), labai prasmingas. Kita vertus, aš supratau, kad tokie politikai, iš kurių mes šaipydavomės arba laikydavome juos Europos kapituliacijos ir silpnumo ženklais (Édouardas Daladier, Arthuras Neville'is Chamberlainas, Sudetų krizė, Čekoslovakija⁸), šiandien truputėlį nemaloniai kartojasi. Ir jeigu ne Amerika, kartotųsi dar labiau. Į valias prisiziūrėjau daladjė ir čemberlenų – tokių Vakarų politikų, kurie gali pataikauti Vladimirui Putinui arba Kinijos komunistų partijai, kokiai nors didelei ekonominei jėgai arba globaliai biznio struktūrai, kuri įsiurbia jų vaikus, juos pačius. Jiems leidžia gyventi penkių žvaigždučių viešbučiuose, dalyvauti prabanguose priėmimuose. Ir tuo pat metu šlovinti diktatorių. Mačiau Europos politikų, kurie nuvažiavę į prabangius priėmimus Azerbaidžane gali šlovinti Ilhamą Alijevą⁹, nors dirba žmogaus teisių komitetuose. Šito absurdo ir grotesko į valias prisiziūrėjau.

Supratau istoriją, supratau Europą. Įkvėpimo sėmiausi iš disidentų, iš žmogaus teisių gynėjų, iš paprastų bebaimių žmonių. Pavyzdžiui, Briuselyje dirba nevyriausybinės organizacijos, kurių nariai, žmonės iš įvairių šalių, atsideda Kazachstano, Ukrainos, Rusijos, Kinijos, Turkijos, Irano žmogaus teisių reikalams.

⁸ 1938 m. rugsėjo 29 d. Miuncheno sutartimi, kurią pasirašė Prancūzija (Édouardas Daladier), Didžioji Britanija (Arthuras Neville'is Chamberlainas), Vokietija (Adolfas Hitleris) ir Italija (Benito'as Mussolinis), Čekoslovakija turėjo iki 1938 m. spalio 10 d. Vokietijai perduoti visą Sudetų sritį.

⁹ Azerbaidžano autoritariniam vadovui Ilhamui Alijevui (g. 1961) Konstitucijos pataisa atvėrė kelią prezidentu būti neribotą kadencijų skaičių. Jis šalies prezidentas nuo 2003-ųjų.